

sektorin sääntelyn lähtökohdaksi. Nämä muutokset edellyttävät televisio- ja radiotoiminnan sääntelyn ja Yleisradion julkisen palvelun veloitteen uudelleenarviointia. Informaation vastaanottajan sananvapauden lisäksi on otettava huomioon kaupallisten toimijoiden oikeuksia – sananvapautta, elinkeino- ja kilpailuvapautta sekä omaisuuden suojaa. Tällöin esimerkiksi julkisen palvelun sisältö tulee Paukun mukaan voida suhteellisuusperiaatteen mukaisesti perustella välttämättömäksi suomalaisessa televisio- ja radiotoiminnan kokonaisuudessa. Suhteellisuusperiaatteen mukaan toimien on oltava oikeassa suhteessa päämääriin nähden, kohtuullisia ja tarpeellisia.

Nyt Pauku on kuitenkin jo siirtynyt näkökulmaan, jota ei yleensä ole nähty missään maassa pelkkänä muodollisjuridisena ongelmana, vaan yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä. Olennainen asia tällöin on, tuleeko jokin yhteiskunnan osa-alue järjestää markkinafundamentalististen periaatteiden mukaan vai säännellä sitä ottamalla enemmän tai vähemmän huomioon yhteiskuntapoliittisia näkökulmia. Markkinafundamentalismissa yksi keskeinen periaatteellinen elementti on, että markkinoiden tulee toimia vapaasti ja pyrkimykset reguloida niitä yhteiskunnallisella tai poliittisella toiminnalla ovat lähes aina ei-suotavia, myös riippumatta tuloksista.

Kun Paukun linjanvetoja konkretisoidaan, joudutaan Suomessa väistämättä seuraavaan pohdintaan:

1) Pitäisikö Yleisradion toimintaa supistaa kaupallisten toimijoiden hyväksi? Tämä vaihtoehto tuntuu erikoiselta, kun Yleisradion toimintakenttää on juuri poliittisesti yksimielisesti päätetty laajentaa, myös niin sanottuun uuteen mediaan. Lisäksi kaupallisia toimijoita voi Suomen kokoisessa maassa olla vain muutamia ja niiden joukossa on väistämättä myös merkittäviä kansainvälisiä toimijoita. Näin siksi, että televisio- ja radiotoiminnalle on ominaista keskittyminen ja kansainvälistyminen.

2) Pitäisikö kaupallisten toimijoiden (toimilupa)ehtoja keventää, jotta markkinat toimisivat paremmin. Tämä vaihtoehto tuntuu erikoiselta,

kun EU-tasolla esimerkiksi tv-direktiivin uudistaminen tuo mukanaan yhä enemmän sääntelyä. Euroopan valtavrasta poikkeavilla Suomen perustuslain uusilla tulkinnoilla on taas vaikea ohjata EU:n hyvin pragmaattisiin tavoitteisiin tähtäävää lainsäädäntöä, joka on kuitenkin implementoitava Suomessa.

3) Pitäisikö nykytilanne perustella uusilla argumenteilla, jolloin kyseessä olisivat muutokset vain muodollisella, ei asiallisella tasolla. Mainittakoon, että OECD:n piirissä on monia raportteja siitä, miten tasapainottaa kilpailun edistäminen ja yhteiskuntapoliittiset tavoitteet kuten kulttuurin identiteetti ja moniarvoisuus (ks. esim. *Competition in Video Programming Distribution Market: Implications for Regulators*, OECD Directorate for Science, Technology and Industry 2005).

Pauku ei tutkimuksessaan ota selviä kantoja näihin vaihtoehtoihin, joihin hänen tutkimuksensa lopputulos väistämättä johtaa. Hyväksyessään tutkimuksensa viimeisessä kappaleessa dualistisen televisio- ja radiojärjestelmän, hän epäsuorasti viittaa vaihtoehdon 3 suuntaan. Kun hän tutkimuksen toiseksi viimeisessä kappaleessa lausuu, että taka-alalle on jäänyt ”juridiikan edustama ajatus julkisesta palvelusta vain yhtenä vaihtoehtona (ja jopa sekundaarisena) tapana turvata ohjelmiston monimuotoisuus”, hän epäsuorasti viittaa vaihtoehtoon 1. Pauku ei kuitenkaan esitä yhtäkään lähdettä sanan ”juridiikka” tueksi.

Vetoaminen ”juridiikkaan” tuntuu erikoiselta myös EU:n perussopimukseen liitetyn niin sanotun Amsterdamin pöytäkirjan sisältöä ja asemaa vasten. Pöytäkirjassa korkeat sopimusosapuolet katsovat, että jäsenvaltioiden julkinen yleisradiotoiminta liittyy suoraan jokaisen yhteiskunnan demokraattisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tarpeisiin samoin kuin tarpeeseen turvata viestinnän moniarvoisuus. Pöytäkirja on myös asiasisällöltään kiistattomana otettu sellaisenaan osaksi Euroopan unionin perustuslakisopimusta, vaikka itse sopimuksen kohtalo on muista syistä nyt epäselvä. Mielenkiintoista kyllä, tutkimuksen lopun aiemmin julkaisussa versiossa juridiikka-termin ti-

lalla on pehmeämpi ja oikeampi ilmaisu ”juridinen lähtökohta” (ks. Eero Pauku *Yleisradio ja julkisen palvelun velvoite*, Viestintäoikeuden vuosikirja 2004, 65).

Eero Paukun tässä tutkimuksessa valitsema teema on vain yksi tapa lähestyä sananvapauden ja julkisen palvelun yleisradiotoiminnan ongelmakenttää. Toinen, tulevaisuuden näkökulmasta ehkä mielekkäämpi tapa on analysoida Euroopan tuomioistuimen televisio- ja radiotoimintaan tavalla tai toisella liittyviä ratkaisuja, joista merkittävin tulee olemaan edellä mainittu TV2-case. Tästäkin näkökulmasta Paukulla on jo näyttöjä (ks. Euroopan tuomioistuimesta *Televiotoiminnan sääntelyn haasteet – EY:n tuomioistuimen tapaus Mediakabel, C-89/04*, Defensor Legis N:o 4/2005).

MARTTI SORAMÄKI

Naistenlehtien juuret ristiriitojen neuvotteluissa

**Maija Töyry:
VARHAISET NAISTEN-
LEHDET JA NAISTEN
ELÄMÄN RISTIRIIDAT.**

Helsinki: Helsingin yliopiston Viestinnän laitos, Viestinnän julkaisuja 10. 361 s.

Kuluvan vuoden toukokuussa väitellyt Maija Töyry lupaa väitöskirjansa alussa kiinnostusta herättävästi pohtia naistenlehtien yhtäaikaista vakautta ja ristiriitaisuutta. Esimerkiksi tästä jännitteestä hän antaa liiankin tutun naistenlehtien tavan esitellä laihdutusvinkejä yhdessä jutussa ja seuraavassa jo täytekkäkuohjeita. Esittämänsä kysymykseen, miksi naistenlehdet oikein ovat tällaisia, Töyry etsii vastausta varhaisista suomalaisista naistenlehdistä ja niiden julkaisun jatkuvuuden ehdoista aikansa muuttuvan sukupuolijärjestelmän kontekstissa.

Töyry tarkastelee viiden erilaisen, eri aikoina ilmestyneen suomalaisen naistenlehden (*Om konsten att rätt behaga, Aura, Från nära och fjärran, Koti ja Yhteiskunta*,

Kotiliesi) tapoja puhutella aikansa naisia heitä riittävästi kiinnostavalla tavalla, niiden pyrkimyksiä solmia naisten kanssa lukijasopimus – tai epäonnistumisia pyrkimyksessä. Varhaisimmat, 1700-luvun lopun (*Om konsten att...*) ja 1800-luvun puolivälin (*Aura ja Från nära...*) naistenlehdet, jotka keskittyivät isälliseen, nykynäkökulmasta varsin huvittavalta vaikuttavaan nuorten naisten siveellisyysohjeistukseen, eivät kuitenkaan saaneet ylläpidettyä naislukijoiden kiinnostusta. Vasta 1800-luvun lopulla *Koti ja Yhteiskunta* -lehti onnistui ensimmäisenä naistenlehtenä saavuttamaan kestävää suosiota varovaisella uudistuslinjallaan ja sisarellisella puhuttelutavallaan. 1920-luvulla julkaisunsa aloittanut *Kotiliesi* ei edeltäjiensä tavoin kyseenalaistanut naisten sijoittamista kodin ja perheen piiriin, mutta käsitteli silti perheenäityden ja työelämään osallistumisen ristiriitoja, jotka ovat ajankohtaisia nykypäivänäkin monien suomalaisten naisten elämässä. Laajahkoa ja monipuolista aineistoa käsitellään tarkan yksityiskohtaisesti, ja aineistorajaukset on hyvin perusteltu. Sukupuolijärjestelmä, siis kunkin hetkinen ymmärrys naisten ja miesten paikoista ja mahdollisuuksista yhteiskunnassa, muuttuu tarkastellulla aikavälillä muiden yhteiskunnallisten muutosten myötä. Samalla naistenlehtien konseptit muotoutuvat moraalista esseelehdestä tekstikoostelehdeksi, järjestölehdiksi ja edelleen kuluttajalehdiksi.

Töyry esittää kunnianhimoiseksi tavoitteekseen tarkastella viestinnän ”pyhän kolmiyhteyden”, tuotannon, sisällön ja vastaanoton kaikkia puolia aineistonsa jokaisen naistenlehden kohdalla. Tarkastelu tapahtuu kuitenkin lähinnä sisältöjen ja tutkimuskirjallisuuden varassa, käytännöllisistäkin syistä: on esimerkiksi hankalaa tai mahdollonta saada ensi käden tietoa siitä, mitä *Om konsten att rätt behaga* -lehteä lukeneet naiset 1780-luvulla lehdestä ajattelivat. Töyryn käyttämä kolmitasoinen konseptin käsite toimii varsin hyvin monipuolisen ja monitasoisen tarkastelun jäsentäjänä, vaikka se alkuun kalskahtaa hieman jähmeältä ja taloustieteelliseltä.

Naistenlehtikonseptin ensimmäisellä tasolla analysoidaan lehtien taloudellisia reunaehtoja ja lajitteellisiä piirteitä. Toisella tasolla tarkastellaan naisille tarjottuja lukijapaikkoja ja niiden suhdetta ajan sukupuolisopimukseen, kolmannella tarkemmin naistenlehtidiskurssissa toimivia arvoja, esitettyjä naisten elämän ristiriitoja ja ratkaisuja niihin. Erottelu erityisesti toisen ja kolmannen tason välillä tuntuu usein varsin hämärärajaiselta, minkä Töyry itsekin myöntää, mutta jäsentelyt ovat aina väistämättä enemmän tai vähemmän keinotekoisia. Töyryn pääteesi, että naistenlehtikonseptien ”onnistumisen” ehtona on naisten elämän ristiriitojen yhtäaikainen hyväksyntä ja ratkaisujen tarjoaminen, toisin sanoen varovaisen neuvotteleva suhde ajan sukupuolisopimukseen, on vakuuttavasti esitetty monien tekijöiden neuvottelemana. Lukijasopimus eli lehtitilaukseen riittävä kiinnostus lehden tarjontaa kohtaan, voi muodostua vasta, kun sisältö ja puhuttelun tavat yhdistävät tarpeeksi uutta ja tarpeeksi tuttua ainesta.

Sillä uhallakin, että se vaikuttaa pilkunvilaukselta, puuttun työn oikeakielisyyteen. On valitettavaa, ettei väitöskirjan kielelliseen viimeistelyyn ole käytetty tarpeeksi aikaa ja/tai resursseja: mihin on jäänyt oikoluku? On selvää, että tutkimuksen esitystavan yksityiskohdat vaikuttavat huomattavasti sen lukijaystävällisyyteen ja luovat osaltaan kuvaa tutkimuksen huolellisuudesta. Kielellisen viimeistelyn puuttuminen on ikävää, kun Töyryn tutkimus on selvästi itse sisällöltään huolella ja tarkasti tehty. Kirjassa on kuitenkin kirjoitusvirheitä, kuten vääriä sija- ja persoonamuotoja aivan liikaa, lähes joka sivulla. Lisäksi työ olisi voinut saada huomattavasti lisää jäntevyyttä, jos siitä olisi maltettu karsia reilulla kädellä turhaa toistavuutta ja tutkimuksen kysymyksenasettelua tukematonta referointia. Lukukokemuksena tutkimus oli ainakin allekirjoittaneelle paikoitellen laahaava juuri näistä syistä.

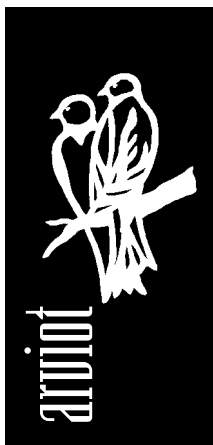
Tutkimuksessa on myös väitöskirjaformaatile tyypillisesti hyvin pitkät alkuesittely keskeisistä sisällöistä, metodologiasta ja aiemmasta tehdystä tutkimuksesta. On

syitä miettiä laajemminkin – Töyryn väitöskirjaa kummemmin ”syyllistä-mättä” – miksi johdanto-osuudet niin usein paisuvat satasivuisiksi. Eikö olisi mielekkäämpää paneutua käsitteistön syventämiseen analyysin lomassa, ja tuoda aiemmin tehtyä tutkimusta esiin siltä osin, kuin se avaa näkökulmia omiin tutkimuskysymyksiin? Voisikin ajatella väitöskirjan tarjoamin keinoin, että kyse on nyt väitöskirjakonseptista ja sen suhteesta akateemiseen lukijasopimukseen! Tämä konsepti alkaa ainakin minun lukijapositionani katsoen vaikuttaa raskaalta ja vanhentuneelta, vaikka siinä pitäytymisen on toki ymmärrettävää ja helpointa. Nopeampi siirtyminen analyysiin ja erityisesti herkullisiin lainauksiin varhaisista naistenlehtijutuista (nyt ensimmäinen lainaus tulee vasta sivulla 88) olisi silti elävöittänyt lukemista.

Tutkimus määrittellen alussa (s. 16) monipuolisiin teoreettisiin lähtökohtiin pohjaavaksi ja erilaisia analyysivälaineitä käytettäväksi. Kuitenkin johdannon yksityiskohtaiset esittelyt ja sijoittumiset voivat helposti jähmettää käsitteitä, kehikkoja tai tutkijan näkökulmia ennalta arvattaville paikoille. On totta, että keskeiset käsitteet on ammennettu eri tutkimusaloilta ja yhdistetty tästä huolimatta varsin onnistuneesti, mutta kun analyysivälaineiksi on johdannon jälkeen ”valmis”, sitä ei enää juuri muovata eikä uusia ulottuvuuksia tuoda mukaan – lähinnä sen toimivuus todennetaan. Toisaalta, tutkimus on nähdäkseen ennen kaikkea empiirinen ja kuvailtava tai soveltava, ei teoreettinen, joten tästä ei koidu suurta kompastuskiveä.

Töyry määrittää tutkimuksensa johdannossa tieteidenväliseksi, ja se onkin sitä monella tavalla ansiokkaasti. Kuten usein tutkimusperinteiden rajat ylittävässä tutkimuksessa, tässäkin tapauksessa tieteidenvälisyys ilmenee kuitenkin toisinaan joidenkin mutkien suoristamisena. Erityisesti feminististen tutkimuksen keskusteluja seuraavana omiin silmiini sattuu esimerkiksi toteamus feministien taipumuksista verrata naistenlehtien sisältöä ”feministiseen arvomaailmaan”, jolloin näiden yhteensopimattomuus ”on selvää” (s. 38–39). Kun

feministinen tutkimus, saati sitten ”arvomaailma”, ei kuitenkaan ole yhtenäinen kokonaisuus, kuten Töyry itsekin muistuttaa (s. 45), tällaisten väitteiden esittäminen on hyvin ongelmallista. Itse pitäisin monia naistenlehtiä eräällä tavalla feministisinä, vaikkakaan ei ongelmattomasti. Töyryn käyttämät sukupuolijärjestelmän ja -sopimuksen käsitteet ovat jokseenkin epätrendikkäitä feministisissä nykykeskusteluissa, mutta hänen analyysissään ne toimivat tarkoituksenmukaisesti ja saumattomasti osana muuta analyysikehikkoa. Käsitteistö on siis feministisestä näkökulmasta rohkeaa ja toimiva.

Nähdäkseni Töyry ei kuitenkaan paikannu niinkään feministisen mediatutkimuksen kuin median naistutkimuksen alueelle, vaikka hän virheellisesti yhdistää feministisen ja naistutkimuksen samaksi asiaksi (s. 45). Feministiseen tutkimukseen liittyy mielestäni muutoshakuisuus, poliittisuus ja kyseenalaistaminen, joista Töyry sanoutuu irti – hänen projektinsa liittyy enemmän sukupuolittuneiden asetelmien erittelyyn ja ymmärtämiseen kuin niiden purkamiseen ja haastamiseen. Töyryn tulkinnat ovat melko varovaisia: hän tarjoaa ainekset herkullisiin luentoihin, mutta antaa aineiston puhua pitkälti puolestaan ja jättää pallon lukijalle. Esimerkiksi nykynäkökulmasta *Från nära och fjärran* -lehden kustantajan ja toimittajan Theodor Sederholmin sinnikäs pyrkimys kouluttaa naisia epäitsekäiseen uhrautumiseen näyttättyy melko huvittavana, etenkin kun hän ilmeisestikin suorastaan loukkaantuu, kun lukijasopimusta ei synny. Töyry analysoi, mitä ”sopiva” tai ”oikeanlainen” naiseus merkitsee eri aikoina naistenlehdissä, eikä hän ota naiseutta itsestään selvästi yhtenäisenä, annettuna kategoriana – feministiselle tutkimukselle ominaisia piirteitä. Esimerkiksi eri maiden naistenlehtien ja sukupuolisopimusten vertailu suomalaisen yhteiskuntaan sekä naisten välisten hierarkioiden esiin nostaminen naistenlehdissä sukupuolihierarkioiden ohella ovat erinomaisen kiinnostavia juonteita. Luokkaerojen tarkastelu näyttättyy erottamattomana osana sukupuolijärjestelmän analyysiä.

Tutkimuksessa nousee erityisen kiehtovalla tavalla tärkeäksi se, mitä tutkija voi kuvitella tapahtuneen, tai mikä on ehkä ollut todennäköistä. Vähintään yhtä kiehtovasti analysoidaan myös sitä, mitä naistenlehdissä jätetään sanomatta ja kommentoimatta. Esimerkiksi orjuudesta (1700–1800-luvuilla) ja naisten mahdollisesta oikeudesta tasa-arvoon julkisen sfäärin kaikilla alueilla ei naistenlehdissä voitu tai haluttu kirjoittaa, sillä Töyryn mukaan se olisi rikkonut ajan sukupuolisopimusta liian jyrkästi ja siten vaarantanut rakennetun lukijasopimuksen turvallisuuden. Tällaisen lähestymistavan käyttö johtuu osin ensi käden lähteiden puutteesta vanhempien lehtien kohdalla, osin sitä voisi ajatella myös tutkimusstrategisena keinona, joka itselleni on tuttu juuri feministisen tutkimuksen parista.

Aiemman, muussakin kuin naistenlehtikontekstissa tehdyn feministisen tutkimuksen eksplisiittisempi hyödyntäminen olisikin voinut tarjota lisää syvyyttä analyysiin. Esimerkiksi varhaisten naistenlehtien osallistuminen romanssi-ideologian rakentamiseen jää nyt melko pintapuolisen analyysin ja ohimenevien viitteiden varaan, vaikka romanssitutkimusta olisi kylä riittävästi ponnistus pohjaksi. Samoin kiinnostavia ja luontevia analyysipolkuja olisivat voineet tarjota feministiset tutkimukset yksityisen ja julkisen elämänalueen jakautumisesta ja sukupuolittumisesta sekä kuluttajuuden yhdistämisestä naisiin ja feminiinisytyteen. Tällaisten viitteiden puuttuminen oli hieman yllättävää, mutta kyse lienee jälleen rajausten teosta.

Eri mediamuotojen kehityslinjojen jäljitystyö on tärkeä osa-alue viestinnän ja median tutkimuksessa. Töyryn tutkimuksessa lankojen vetäminen historiasta nykyisyyteen tuntuu kuitenkin jäävän kesken. Lyhyitä viittauksia mahdollisiin yhtymäkohtiin nykypäivän naistenlehtien kanssa on sirolettu läpi tutkimuksen, mutta niitä ei pohdita tai avata enempää, vaikka kirjoittajan oma tausta naistenlehtien (kin) toimittajana antaisi siihen varmasti eväitä. Esimerkiksi rinnakkaisissa täytekakku- ja laihdutusohjeissa konkretisoituvaa, nykyaikana niin

keskeistä kontrollin ja kulutuksen välistä ruumiillistettua ja sukupuolitetttua ristiriitaa ei pohdita varhaisen naistenlehden kautta lopulta oikeastaan lainkaan. Tästä löytyisi epäilemättä kiinnostavaa työskäkaa jatkotutkimukseen.

Töyryn väitöskirjan yksi selkeimpiä ansioita on se, että se onnistuu valaisemaan sekä mediakonseptien (tai -formaattien) ja sukupuolijärjestelmän jatkuvuuksia että aika- ja paikkasidonnaisuuksia. Naistenlehtitutkimuksesta voi helposti syntyä käsitys, että monet juttu- ja tekstityypit sekä puhuttelun tyyli kuvastaisivat ennen kaikkea oman aikamme yhteiskuntaa ja sukupuolikäsitteitä. Sukupuolijärjestelmään liittyvillä hierarkiilla ja erotteluilla on kuitenkin niin syvät juuret, ettei niitä muuteta yhtäkkiä – ei edes yli kahdessa vuosisadassa. Oman aikamme ja sukupuolijärjestelmämme erityisyys yhtäältä kyseenalaistuu, toisaalta näyttättyy selkeämpänä.

KATARIINA KYRÖLÄ

Elämä on portfolio

Janne Seppänen: VISUAALINEN KULTTUURI

Teoriaa ja metodeja mediakuvan lukijalle.

Tampere: Vastapaino, 2005.

Roland Barthes päättää valokuvatutkimuksen siteerautumman kirjansa *Valoisa huone* (Jyväskylä: Kansankulttuuri, 1985) pohdiskeiluun hullun (jota hänelle edustavat valokuvat, joista löytyy *punctum*) ja kesytetyn (jota edustavat hänelle valokuvat, joista löytyy vain *studium*) valokuvan suhteesta nykykulttuurissa. Barthes kirjoittaa: ”Niin sanottuja kehittyneitä yhteiskuntia luonnehtii tänään, että ne kuluttavat kuvia, eivät enää menneiden yhteiskuntien tapaan uskomuksia: siksi ne ovat paljon liberaalimpia, vähemmän analyttisiä, mutta myös paljon ”valheellisempia” (vähemmän ”aitoja”). Tavanomaisessa tietoisuudessamme tulkitsemme tämän tympeällä ikävyydentun-